

До спеціалізованої вченої ради Д 26.236.02
Інституту держави і права ім. В.М. Корецького
Національної академії наук України

м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, доцента

Отраднової Олесі Олександрівни,

директора Тренінгового центру прокурорів України

на дисертацію

Чайковської Анастасії Володимирівни

**«ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ КОНФЛІКТІВ У
ТОВАРИСТВАХ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

Актуальність теми дослідження.

Конфлікт у процесі соціальної взаємодії визнається одним із найгостріших способів вирішення протиріч, що супроводжується негативними емоціями та часто виходить за рамки розумної та законної поведінки для досягнення мети. Конфлікт як таких є негативним та неконструктивним явищем. Але якщо він виникає у відносинах, пов'язаних із веденням бізнесу, зокрема у корпоративних відносинах, то такий конфлікт не тільки породжує негативні емоції у учасників, але і погано впливає на розвиток бізнесу, економічне благополуччя сторін.

У зв'язку із порівняно нещодавною появою корпоративних відносин, в Україні ще не склалася усталена практика вирішення корпоративних конфліктів. Як результат корпоративні конфлікти негативно впливають як на економічний стан конкретних корпорацій, так і на економічний клімат країни у цілому.

Корпоративні конфлікти властиві учасникам будь-яких господарських товариств. Разом з тим, оскільки велику кількість господарських товариств складають саме товариства з обмеженою відповідальністю, корпоративні конфлікти у них викликають значний вплив на усталеність бізнес клімату.

Сучасна судова практика насичена спорами, що впливають із корпоративних конфліктів. Такі спори можуть тривати роками та «розвалювати» колись успішні бізнеси. У зв'язку з цим необхідним та корисним є попередження корпоративних конфліктів. А останнє буде ефективним лише якщо існуватиме ґрунтовна наукова база дослідження існування та правового врегулювання корпоративних конфліктів.

Все вищезазначене свідчить про необхідність ретельного аналізу чинного правового регулювання корпоративних відносин, пов'язаних із вирішенням конфліктних ситуацій, дослідження законодавчих та процедурних проблем та надання пропозицій щодо їх вирішення. У зв'язку з чим обрана авторкою тема дисертаційного дослідження є своєчасною та актуальною.

Авторка дисертаційної роботи поставила за мету надати наукове обґрунтування теоретичних засад правового врегулювання корпоративних конфліктів в товариствах з обмеженою відповідальністю. Поставлена мета досягнута дисертанткою завдяки вдало сформульованим завданням дослідження, серед яких визначення понятійно-термінологічного апарату, встановлення конфліктних аспектів процедури скликання та проведення загальних зборів, розкриття правового врегулювання корпоративного договору та безвідкличної довіреності в товариствах з обмеженою відповідальністю, розгляд правового врегулювання виходу учасника зі складу товариства з обмеженою відповідальністю та відчуження частки у статутному капіталі, визначення правового врегулювання виключення учасника зі складу товариства з обмеженою відповідальністю тощо.

Емпіричну основу дослідження становлять акти цивільного та корпоративного законодавства України та судова практика.

Дисертація Чайковської А.В. безпосередньо пов'язана із плановою темою науково-дослідної роботи відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України «Актуальні проблеми цивільно-правового регулювання договірних відносин в Україні» на 2017 – 2019 р.р. (номер державної реєстрації РК 0117U002700). Науково-теоретичну базу дослідження склали значна кількість праць відомих вчених-цивілістів, правознавців, спеціалістів у сфері корпоративного права.

Структура роботи вдала і обумовлена, перш за все, метою і предметом дослідження. Дисертація складається із переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що включають сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (249 найменувань на 26 сторінках) та додатків (на 38 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 241 сторінки, з яких 177 сторінок основного тексту.

Всі розділи та підрозділи за своїм змістом і висновками, перспективами подальшого дослідження і використання для розвитку доктрини цивільного та корпоративного права і законодавства слід назвати вагомими і вдало викладеними. При цьому Розділ 1, присвячений дослідженню правової природи корпоративних конфліктів в товариствах з обмеженою відповідальністю. Авторка аналізує понятійно-термінологічний апарат у сфері корпоративних відносин та корпоративних конфліктів, а також досліджує умови, причини, передумови, мотиви, мету та підстави виникнення корпоративних конфліктів.

У Розділі 2 «Правове врегулювання корпоративних конфліктів на стадії здійснення статутної діяльності товариством з обмеженою відповідальністю» здобувачка досліджує конфліктні аспекти процедури скликання та проведення загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю. Також у цьому розділі звертається увага на

правове врегулювання правочинів із конфліктом інтересів та правове врегулювання корпоративного договору та безвідкличної довіреності в товариствах з обмеженою відповідальністю.

Розділ 3 дисертації присвячений дослідженню правового врегулювання корпоративних конфліктів на стадії припинення корпоративних відносин. Тут авторка аналізує правове врегулювання виходу учасника зі складу товариства з обмеженою відповідальністю та відчуження частки у статутному капіталі, а також правове регулювання виключення учасника зі складу товариства з обмеженою відповідальністю.

На наш погляд, така побудова дисертаційного дослідження і цілому надала змогу запропонувати структурний аналіз теми дослідження, виявити проблеми та недоліки у правовому регулюванні корпоративних конфліктів на різних етапах існування товариства з обмеженою відповідальністю.

Дисертаційне дослідження А.В. Чайковської являє собою науковий аналіз цілої низки теоретичних і практичних проблем, норм чинного законодавства та судової практики. Авторка творчо використала великий масив спеціальної юридичної літератури, актів законодавства, дає їм кваліфіковану правову оцінку. Дисертаційний матеріал викладається послідовно, логічно, юридично грамотно, що засвідчує високий науковий потенціал здобувачки.

Дисертантка здійснила якісний науковий аналіз теми, що надало їй можливість досягти корисних науково-теоретичних та практичних результатів, що мають ознаки наукової новизни. Цьому сприяла правильно поставлена мета дослідження, якісний аналіз наукової літератури та судової практики.

Так, перш за все, слід підтримати загальний підхід авторки щодо дослідження корпоративних конфліктів у товариствах з обмеженою відповідальністю. Адже корпоративні конфлікти є вельми

розповсюдженими на практиці, а отже ця тема вимагає додаткових рекомендацій та пропозицій, зроблених на науковому підґрунті.

Схвальним є сформульований авторкою понятійний апарат термінів, що застосовуються у сфері корпоративних конфліктів (корпоративний конфлікт, конфлікт інтересів, конфлікт корпоративних інтересів, конфліктний інцидент, корпоративна війна). Хоча бажано було б, щоб зазначені терміни визначалися не тільки у висновках до розділів та до роботи, але і у самому тексті дисертації.

Заслуговує на увагу запропонований авторкою аналіз причин корпоративних конфліктів, зокрема їхню класифікацію на такі групи: причини, що обумовлюються правовою природою корпоративних відносин; причини, що обумовлюються внутрішньою організацією товариства; причини, що обумовлюються зовнішніми чинниками; причини, що обумовлюються нормативно-ціннісним підходом; причини, засновані на ресурсній теорії; причини, пов'язані із недоліками правового регулювання; причини, що відносяться до комплексного підходу.

Правильними є рекомендації дисертантки щодо забезпечення прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю на скликання загальних зборів товариства, а також визначення чіткого переліку підстав для відмови в скликанні загальних зборів. Також можна погодитися із пропозицією зобов'язати виконавчий орган товариства провести загальні збори у двомісячний строк з дня отримання вимоги про проведення таких зборів, якщо більший строк не зазначено у самій вимозі.

Можна погодитися із пропозицією авторки про виключення безвідкличних довіреностей із способів забезпечення виконання зобов'язань у товариствах з обмеженою відповідальністю. Безвідклична довіреність дійсно може призводити до зловживання повіреним своїми правами через неможливість відкликання її довірителем.

Правильним є проведений авторкою аналіз переліку осіб, які можуть вважатися заінтересованими у вчиненні товариством правочину, а також випадків, коли така особа може вважатися заінтересованою.

Авторкою вірно обгрунтовано, що вихід учасника із товариства не є підставою для відмови у виплаті товариством такому учаснику дивідендів, щодо виділення яких було прийняте рішення загальних зборів учасників ТОВ на час його участі у товаристві. Також можна погодитися із тим, що виплата учаснику вартості частини майна товариства, пропорційної його частині у статутному капіталі у зв'язку з його виходом з товариства не є підставою для виплати учаснику дивідендів.

Цінним є здійснений авторкою аналіз судової практики, що ілюструє зроблені висновки, а також вказівку на ряд неоднозначностей у сучасній судовій практиці.

Автор робить низку прогресивних пропозицій до чинного законодавства.

Водночас необхідно відзначити, що дисертаційне дослідження А.В. Чайковської містить певні дискусійні положення, які викликають відповідні заперечення або вимагають додаткової аргументації, змістовних пояснень.

1. Авторці варто пояснити, що мається на увазі під «правовим врегулюванням корпоративних конфліктів». Це поняття скоріше за все не є тотожним поняттю «правове регулювання». Однак необхідно визначити що входить до системи правового врегулювання.

2. Дещо переобтяженим виглядає сформульована авторкою мета дослідження – наукове обгрунтування теоретичних засад правового врегулювання корпоративних конфліктів в товариствах з обмеженою відповідальністю. Хотілось би зрозуміти необхідність науково обгрунтовувати теоретичні засади правового врегулювання корпоративних конфліктів в ТОВ.

3. Цінним є надання дисертанткою авторського визначення корпоративного конфлікту як виду корпоративних відносин, що виникають з зв'язку з порушенням або створенням загрози порушення прав та/або інтересів учасників корпоративних відносин, за умови здійснення активних дій з боку учасника, права та/або інтереси якого порушені або існує загроза їх порушення, з метою захисту своїх прав та/або інтересів. Разом з тим подібним чином можна визначати і поняття «корпоративний спір». Із запропонованого авторкою визначення не видно негативного забарвлення відносин корпоративного конфлікту.

4. Небезспірним є висновок дисертантки про встановлення вільного та безумовного права учасника вийти із ТОВ без згоди інших учасників незалежно від розміру його частки, у тому числі якщо частка становить 50 або більше відсотків. Реалізація такого права може призвести до ситуації відсутності кворуму у товаристві та неможливості здійснювати управління ним та приймати нових учасників до складу товариства.

5. Спірною є пропозиція авторки про можливість виключення учасника зі складу ТОВ у разі його смерті або припинення. І якщо можна погодитися, що припинення юридичної особи не передбачає правонаступництва, а отже дійсно може бути підставою для виключення такої юридичної особи зі складу ТОВ, то смерть фізичної особи передбачає правонаступництво – спадкування. Тому спадкоємці можуть претендувати на включення їх до складу учасників товариства.

Наведені зауваження носять здебільшого дискусійний характер, суттєво не впливають на якість роботи і не знижують її загальної позитивної оцінки. Основні положення дослідження, розроблені рекомендації та сформульовані висновки дозволили в достатній мірі розкрити обрану тему. Зміст роботи свідчить про здібність авторки до наукових пошуків, до аналізу складних та спірних питань, вміння раціонально відбирати, кваліфіковано узагальнювати та аналізувати

різнобічні джерела, формулювати на цій підставі практичні висновки й рекомендації.

Основні теоретичні положення та висновки дисертації знайшли відображення в чотирнадцяти наукових публікаціях автора, з яких: шість наукових статей опубліковано у фахових періодичних виданнях України, дві статті – у фахових зарубіжних виданнях, шість публікацій – тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Автореферат дисертації та публікації автора оформлені відповідно до встановлених МОН України вимог і повністю відображають основні положення, зміст та результати дисертаційного дослідження.

Дисертація Чайковської Анастасії Володимирівни «Правове врегулювання корпоративних конфліктів у товариствах з обмеженою відповідальністю» є завершеною науковою працею, в якій містяться наукові положення та науково обґрунтовані результати.

Дисертація виконана на належному науково-теоретичному рівні, відповідає вимогам МОН України, «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 зі змінами, а її авторка – Чайковська Анастасія Володимирівна - заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, доцент,
Директор Тренінгового центру
прокурорів України**

О.О. Отраднава

*Згідно засвідчує
начальник відділу
документального забезпечення
Марченко А.М.*

